

Study of the Effects of libraries in Reducing Womens Social Pathology Caused by the Effects of Social Networks (A Case Study of Female Users of Library of Qom University of Medical Sciences)

Aazam Abdoli

MSc, Department of Knowledge and Information Science Payame Noor University, Tehran, Iran.
E-mail: abdoli@gmail.com

Saeed Ghaffari

*Corresponding author: Associate Professor, Department of Knowledge and Information Science Payame Noor University, Tehran, Iran. E-mail: ghaffari130@yahoo.com

Abstract

Purpose: The excessive use of social networks can cause serious social harm. Study is one of the ways to fill leisure time. The purpose of this study was to investigate the role of the library in reducing social pathology caused by the effects of social networks on female users of the libraries of Qom University of Medical Sciences.

Methodology: The research method was descriptive-analytic and data gathering tool was Yang's Internet addiction standard questionnaire. The statistical population included 9564 female users of Qom University of Medical Sciences libraries in 2017. According to Morgan's table, 369 people were selected as sample. Data analysis was done by descriptive statistics, inferential statistics and SPSS-20 software.

Findings: The results of this study showed that the negative Pearson correlation coefficient between the role of libraries in reducing social damages caused by social networks in moderating variables (-346/), family stress (-297/, Crisis of identity (-248/), dimming religious-social values (-0.072), and vulnerable friendships (-0.442). Also, the results of regression test showed that the role of libraries in reducing modality, family stress and identity crisis of all three with significant level (Sig = 0/000) is significant.

Conclusion: Results show that use of libraries, study and spending time in this environment, play a significant role in reducing fashionism, identity crisis, family tension, diminishing socio-religious values and vulnerable friendships. As a result, it is necessary for the authorities to take the necessary measures to create a culture and encourage users to use the library instead of joining social networks.

Keywords: Social Networks, Social Pathology, Women, Library, Qom University of Medical Sciences.

Citation: Ghaffari, S., & Abdoli, A. (2019). Study of the Effects of libraries in Reducing Womens Social Pathology Caused by the Effects of Social Networks (A Case Study of Female Users of Library of Qom University of Medical Sciences). *Knowledge and Information Management*, 6(2), 81-92. (in Persian)

(DOI): 10.30473/mrs.2020.55918.1441

Received: (08-11-2020)

Accepted: (30-10-2020)

بررسی تأثیرات کتابخانه در کاهش آسیب‌های اجتماعی زنان ناشی از تأثیرات شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی کاربران زن عضو کتابخانه علوم پزشکی قم)

اعظم عبدلی

دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، قم، ایران.

E-mail: abdoli@gmail.com

سعید غفاری

*نویسنده مسئول: دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه پیام نور، قم، ایران.

E-mail: ghaffari130@yahoo.com

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش کتابخانه در کاهش آسیب‌های اجتماعی زنان ناشی از تأثیرات شبکه‌های اجتماعی در کاربران زن عضو کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی قم است.

روش‌شناسی پژوهش: روش پژوهش توصیفی-تحلیلی و ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه استاندارد اعتیاد به اینترنت یانگ بود. جامعه آماری، ۹۵۶۴ کاربر زن بودند که با جدول کرجسی مورگان ۳۶۹ نفر به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. تحلیل داده‌ها توسط شاخص‌های آمار توصیفی، آمار استنباطی و نرم‌افزار SPSS-20 انجام شد.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که تأثیر ضریب همبستگی پیرسون میان نقش کتابخانه‌ها در کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از شبکه‌های اجتماعی در متغیرهای مدگرایی (-/۳۴۶)، تنش خانوادگی (-/۲۹۷)، بحران هویت (-/۲۴۸)، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی (-/۰۷۲) و دوستی‌های آسیب‌پذیر (-/۰۴۲) منفی بود. همچنین نتایج آزمون رگرسیون نشان داد که تأثیر نقش کتابخانه‌ها در کاهش مدگرایی، تنش خانوادگی و بحران هویت هر سه با سطح معنی‌داری (Sig=0/000) معنی‌دار است.

بحث و نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد که استفاده از کتابخانه‌ها، مطالعه و گذراندن وقت در این محیط، نقش بسزایی در کاهش مدگرایی، بحران هویت، تنش خانوادگی، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی و دوستی‌های آسیب‌پذیر دارد. در نتیجه ضروری است مسئولان، اقدامات لازم به هدف فرهنگ‌سازی و تشویق کاربران به استفاده از کتابخانه به‌جای عضویت در شبکه‌های اجتماعی به کار بندند.

واژه‌های کلیدی: شبکه‌های اجتماعی، آسیب‌های اجتماعی، زنان، کتابخانه، دانشگاه علوم پزشکی قم.

استناد: غفاری، سعید و عبدلی، اعظم (۱۳۹۸). بررسی تأثیرات کتابخانه در کاهش آسیب‌های اجتماعی زنان ناشی از تأثیرات شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی کاربران زن عضو کتابخانه علوم پزشکی قم). مدیریت اطلاعات و دانش‌شناسی، ۲(۲۶)، ۸۱-۹۲.

(DOI): 10.30473/MRS.2020.55918.1441

تاریخ دریافت: (۱۳۹۹-۰۸-۰۹)

تاریخ پذیرش: (۱۳۹۹-۰۸-۱۸)

مقدمه

امروزه به دلیل اهمیت یافتن اطلاعات و ارتباطات و تغییر در شیوه انتقال و ایجاد آن، جهان وارد عصر جدیدی شده است که از آن با نام جامعه اطلاعاتی و متعاقب آن جامعه شبکه‌ای یاد می‌شود. جامعه‌ای که نمود آن حضور همه‌جایی و همه‌زمانی اینترنت است. بر اساس اعلام اتحادیه جهانی مخابرات، (۲۰۱۵) تعداد کاربران اینترنت در کشورهای در حال توسعه در طی پنج سال گذشته دو برابر شده و دوسوم مردم آنلاین به اینترنت در جهان در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند. همچنین، از ۴٫۳ میلیارد نفری که هنوز از اینترنت استفاده نمی‌کنند، ۹۰ درصد آن‌ها در کشورهای در حال توسعه زندگی می‌کنند. نرخ رشد استفاده از شبکه اینترنت به شدت افزایش یافته به نحوی که ارسال و دریافت محتوا در شبکه‌های اجتماعی بالاترین نرخ را دارد. به طور مثال، بیش از ۶ میلیارد ساعت ویدئو در هر ماه توسط کاربران مشاهده می‌شود. همچنین سرویس ویکی‌پدیا (دانشنامه علمی) به عنوان پرمخاطب‌ترین سرویس بوده و بیش از ۳۰ میلیون موضوع تا انتهای سال ۲۰۱۳ در قالب ۲۸۷ زبان بروز رسانی شده است. آمار استفاده از کاربران آنلاین اینترنت در جهان، در کشورهای در حال توسعه و ایران نشان‌دهنده روند صعودی، هر لحظه‌ای و هر دم افزونی استفاده‌ی مردم جهان از اینترنت است. این روند جهانی که در سال ۲۰۰۴ به ازای هر ۱۰ نفر کمتر از ۱۲ نفر بوده در اواسط سال ۲۰۱۵ به ۵۱ نفر رسیده است.

مرتضوی، مرادی و جادری (۱۳۹۲) در تحقیق خود چنین بیان کرده که اینترنت به عنوان یکی از مهم‌ترین رسانه‌های فراگیر در دسترس همگان در ارتباط با کارکردهای کتابخانه‌ها قرار گرفته است این وسیله پیامدهای مثبت و منفی در حوزه‌های فرهنگ، اقتصاد، تعلیم و تربیت برجای می‌گذارد. اینترنت و شبکه‌های اجتماعی قالب جدیدی از ارتباطات را به انسان معرفی کرده که با استفاده از آن می‌توان به کسب اطلاعات، ارتباط با دیگران پرکردن اوقات فراغت دست یافت. حضور در شبکه‌های اجتماعی و استفاده از اینترنت بر روی نگرش و رفتار فرد تأثیر مستقیم می‌گذارد.

یک شبکه اجتماعی، سایت یا مجموعه سایتی است که به کاربرانی که دوست دارند علاقه‌مندی‌ها، افکار و فعالیت‌های خودشان را با دیگران به اشتراک بگذارند و دیگران هم با آنان به اشتراک بگذارند، این مکان را می‌دهد. شبکه‌های اجتماعی به خصوص آن‌هایی که کاربردهای معمولی و غیرتجاری دارند، مکان‌هایی در دنیای مجازی هستند که مردم خود را به طور خلاصه معرفی می‌کنند و ارکان برقراری ارتباط بین خود و هم

فکرانشان را در زمینه‌های مختلف موردعلاقه فراهم می‌کنند (وبسایت دی).

گرچه اساس ایجاد شبکه‌های اجتماعی مجازی کارکرد مثبت آن در اطلاع‌رسانی و آگاهی‌بخشی بوده، اما آنچه امروزه جامعه ما با آن مواجه است چیزی غیر از آن است. باید پذیرفت تولید هر ابزاری بدون تأثیرپذیری از بافت فرهنگی و اجتماعی آن نخواهد بود و ورود آن در سطح جهانی، انتقال فرهنگ آن سرزمین به سایر نقاط را در پی خواهد داشت. خجیر (۱۳۹۳) بیان کرده که شبکه‌های اجتماعی مجازی با هدف سرگرم سازی کاربران آنان را از فضای صمیمانه و مطالعه دور می‌سازد و با زیر پانهادن ارزش‌ها و باورهای اسلامی - ایرانی که سبب استحکام خانواده ایرانی می‌باشند تزلزل آن را در پی دارند. این شبکه‌ها نسخه پیشنهادی کشورهای غربی برای جوامع بودنشان هستند که روابط خانوادگی در آنان اهمیتی ندارد و افراد به دلیل سلطه فردگرایی در تنهایی به سر می‌برند و استفاده از آن با همان کاربرد در کشورمان ضربه‌ای مهلک بر پیکره این کانون است که بی‌اعتمادی، خیانت، سردی روابط، اعتیاد به آن و پرخاشگری افراد، انحراف و ابتذال اخلاقی، ترویج سبک زندگی غربی و ارزش یافتن نیازهای کاذب، شکسته شدن حریم خصوصی افراد و سوءاستفاده از آن‌ها را در پی دارد.

شبکه‌های اجتماعی به دلیل قالب بودن فضای گپ و گفتگو و از طرف دیگر ریشه‌دار بودن فرهنگ گفتمانی در کشور ما نتوانسته‌اند بیش از سایر رسانه‌های مجازی، مورد توجه قرار گیرند و استفاده از آن‌ها روبه افزایش است. این شبکه‌ها نیز مانند سایر شبکه‌های ارتباطی می‌توانند در جهت مثبت و منفی بکار گرفته شوند. شبکه‌های اجتماعی مجازی فواید زیادی دارند اما آسیب‌های ناشی از آن همچنان گریبانگیر نوجوانان، جوانان و به طور کلی جامعه و خانواده‌ها شده است. اگر شبکه‌های اجتماعی با مدیریت، نظارت و کنترل داخلی در کشور با شرایط فرهنگی و بومی خودمان راه‌اندازی شود، به مراتب می‌تواند مفیدتر و تأثیرگذارتر از شبکه‌های اجتماعی هم چون فیسبوک و توییتر باشد. اکنون بسیاری از مباحثی که در فیسبوک و توییتر مطرح می‌شود، با فرهنگ دینی، اسلامی و ایرانی ما همخوانی ندارد. از جمله کارکردهای منفی شبکه‌های اجتماعی مجازی؛ شکل‌گیری و ترویج سریع شایعات و اخبار، تبلیغات ضد دینی و القای شهوات، نقض حریم خصوصی افراد، انزوا و دور ماندن از محیط‌های واقعی اجتماع، بحران هویت،

افراد با شکل سنتی آن، فرق کرد و تأثیر غیرقابل‌انکاری بر روابط اجتماعی برجای گذاشت. شبکه‌های اجتماعی، یکی از پرطرفدارین رسانه‌ها هستند که مخاطبان بسیاری، به خصوص از قشر جوان دارند. ویژگی‌های تعاملی و ایجاد بستر برای ایجاد روابط اجتماعی، از دلایل مورد استقبال واقع شدن شبکه‌های اجتماعی است. این شبکه‌ها با قابلیت‌هایی که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند، به ۵ اولویت اول کاربران اینترنت تبدیل شده‌اند.

فرد با طیف وسیعی از افراد در ارتباط است و علایق خود در زمینه‌های مختلف را با آن‌ها به اشتراک می‌گذارد. افراد در شبکه‌های اجتماعی می‌توانند هویتی کاملاً دلخواه داشته باشند و بر پایه همان هویت دلخواه، ارتباط مجازی خود را با دیگران گسترش دهند. ظاهر این شبکه‌ها جمع‌گراست، اما سبب فردگرایی افراد می‌شود.

امروزه تغییرات فرهنگی موجب شده که مردم ترجیح دهند در عین تنهایی، ارتباطات گسترده‌ای هم با جهان پیرامون خود داشته باشند. شبکه‌های اجتماعی این خواسته را فراهم می‌کنند. این شبکه‌ها با سرویس‌ها و خدمات مختلفی که در اختیار کاربران خود قرار می‌دهند، موجب تأثیرگذاری بیشتر بر زندگی آن‌ها و جامعه و نیز رفتارهای اجتماعی می‌شوند، کارکردهای گوناگون اقتصادی، سیاسی، فرهنگی، اجتماعی و ارتباطی دارند و به گفته متخصصان ارتباطات، بیش از پیش رابطه‌های چهره به چهره را کاهش می‌دهند.

روابط آزاد: محیط‌های اینترنتی به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی به گسترش روابط می‌انجامد، روابطی با هویت جدید. اینترنت به افراد هویتی نامعلوم می‌بخشد، نظارتی، همچون نظارت دنیای واقعی هم بر آن حاکم نیست و همین خود، باعث می‌شود که افراد دچار نوعی آزادی روابط شوند.

استرس زنان: زنان نسبت به هر فرد آنلاین دیگری، تعدی‌ها و ظلم‌های بیشتری را تجربه می‌کنند. آن‌ها اغلب قربانی مزاحمت‌های سایبری و آزار و اذیت‌های آنلاین هستند و هزاران تن از زنان جوان (اگر میلیون‌ها نفر نباشند) احساس می‌کنند که نمی‌توان هیچ کاری در این زمینه انجام داد. البته در فرهنگی که در آن نگاه به زنان جوان کاملاً جنسی است، این تعجب‌برانگیز نیست که وقتی به زنان جوان ابزاری را برای تعیین هویت خودشان می‌دهند، آن‌ها از آن ابزار در همان مسیر استفاده کنند. اکثر اوقات خشونت‌هایی که علیه زنان در فضای اینترنت وجود دارد، نه تنها باعث استرس می‌شود که موجب به وجود آمدن صدمات روانی و احساسی جدی نیز می‌شود.

اعتیاد به شبکه‌ها و آسیب‌های سیاسی و روانی است. حامدی نسب، حامدی نسب (۱۳۹۳) در مقاله‌ای در کنفرانس بین‌المللی مهندسی کامپیوتر گفته که شبکه‌های اجتماعی در بعد روانی منجر به انعطاف‌پذیری هویتی و شکل‌گیری هویت‌های مجازی جدید می‌شود و در بعد سیاسی منجر به تضعیف دولت‌های ملی، اشاعه اطلاعات سیاسی و کاهش مشارکت سیاسی افراد و گروه‌ها می‌شود. استفاده از اینترنت و برخی سراچه‌ها که باعث تعامل افراد در قالب چارچوبی خاص است، اگر کنترل شده و با شناخت باشد، تأثیرات مثبتی داشته و سبب تقویت ارتباطات می‌شود؛ زیرا تبادل اطلاعات آزاد همواره به دنبال روابط آزاد و در چارچوب مشخص بوده و از نظر تاریخی نیز انسان همواره به دنبال حصول روابطی مبتنی بر تبادل اطلاعات بوده است. از تأثیرات شبکه‌های اجتماعی بر ابعاد مختلف زندگی می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

هویت‌زدایی: هویت افراد در اجتماعات مجازی، هویتی دیجیتال است و سرزمین، زبان بومی و محلی، کشور، فرهنگ ملی و نژاد، هویت افراد را در اجتماعات مجازی تعیین نمی‌کنند؛ بلکه منافع مقطعی، محدود و در حوزه موضوعات مختلف افراد را دور هم جمع می‌کند و هویت آن‌ها را می‌سازد.

انزوای طلبی: از مهم‌ترین ویژگی‌های فضای مجازی، گسترش اهمیت فرد و حیطه خصوصی در برابر جمع و حوزه عمومی است. افراد در فضای مجازی در عین حال که می‌توانند در گروه‌های مختلف حضور داشته باشند؛ می‌توانند خود را جدا از دیگران و تنها نیز حس کنند. نبود مراتب قدرت در فضای مجازی، باعث می‌شود فردیت افراد در جمع حل نشود. در جهان واقعی، قدرت انتخاب افراد، همواره تحت تأثیر عواملی چون جبر مکان، زمان، فرهنگ، حکومت و... محدود بوده است؛ اما در جهان مجازی این مرزها وجود ندارد و افراد می‌توانند در مقیاس جهانی دست به انتخاب بزنند.

رسانه‌های جدید، رسانه‌های فردی شدن و مبتنی بر تعامل فردی انسان - رایانه هستند و موجب می‌شوند انسان‌ها بیش از پیش گوشه‌گیر، منزوی و کم‌تحرک شده و کم‌کم از زمینه عملی زندگی خود دور شوند. به عبارت دیگر، شکل‌گیری اجتماعات در فضای مجازی، موجب می‌شود که اجتماعات در جهان واقعی، به تدریج کم‌رنگ و بی‌اهمیت شود. این بدان معناست که منبع هویت بخشی افراد، متکثر و متنوع می‌شود و به همین جهت هویت ملی و انسجام اجتماعی یک جامعه به تدریج تضعیف می‌شود.

فردگرایی: با آمدن شبکه‌های اجتماعی مجازی، شکل جدیدی از زندگی در فضای مجازی شکل گرفت و روابط میان

در سال ۱۳۸۵، کمتر از ۱۵ نفر به ازای هر ۱۰۰ نفر بود که این عدد به حدود ۵۵ نفر رسیده است. این روند رو به افزایش استفاده از اینترنت، در کنار نرخ نفوذ تلفن همراه متصل به اینترنت در جهان، در کشورهای در حال توسعه و ایران (رشد نفوذ اینترنت همراه در جهان، در کشورهای در حال توسعه و ایران طی مهر و موم‌های ۲۰۱۲ تا نیمه نخست سال ۲۰۱۵ حدود دو برابر شد) نشان از جامعه فرهنگی جدید و متحول مبتنی بر فناوری‌های نوین و رسانه‌های نوظهور دارد. یکی از مهم‌ترین این ابزارها، رسانه‌های اجتماعی و تکنولوژی‌های مبتنی بر آن به‌ویژه شبکه‌های اجتماعی مجازی و نرم‌افزارهای پیام‌رسان تلفن همراه هستند.

شبکه‌های اجتماعی به همت رایانه‌های خانگی، نوت بوک، تبلت و گوشی‌های همراه هوشمند در جامعه جهانی ایرانی فراگیر شده است و جامعه ایرانی را وارد جامعه شبکه‌ای کرده است. آخرین یافته‌های پژوهش‌های مرکز تحقیقات پیو^۱ در آمریکا و ۲۱ کشور جهان، بیانگر رشد چشمگیر شبکه‌های اجتماعی و نرم‌افزارهای تلفن همراه در سطح جهان است. این یافته‌ها حاکی است که از سال ۲۰۰۵ تا پایان ۲۰۱۵ روند استفاده از شبکه‌های اجتماعی به‌طور میانگین در بین کشورها رشد ۶۷ درصدی داشته است. این روند رشد در خصوص نرم‌افزارهای تلفن همراه، ۵۳ درصدی بوده است.

اگرچه در ایران تحقیقات رسمی در این باره انجام نشده است، اما آمارهای رسمی دولت در خصوص ضریب نفوذ ۹۰ درصدی تلفن همراه در کشور، وجود ۳۰ میلیون تلفن هوشمندی که از خدمات اینترنت نسل سوم و چهارم بهره‌مندند و حضور کاربر بسیار زیاد و فعال در نرم‌افزار تلگرام بیانگر حضور چشمگیر شهروندان ایرانی در این رسانه‌های نوظهور و دیجیتال شدن فرهنگ و جامعه ایرانی هستند.

علی‌رغم همه اوصاف و ویژگی‌های خوبی که از شبکه‌های اجتماعی به خصوص در نشر سریع مطالب به صورت‌های مختلف (صوتی، تصویری و ...)، معرفی و تبلیغات محصولات، اخبار و اطلاع‌رسانی در همه زمینه‌های موضوعی، می‌توان استفاده کرد. لازم است که اشاره شود، شبکه‌های اجتماعی در کشور ایران به دلیل نبود کنترل و نظارت حاکمیت بر آن، سهولت دسترسی و نشر پیام (صوتی، تصویری)، عدم کنترل بر درست یا نادرست بودن مطالب، دروغ پراکنی و شایعات هدف‌دار باعث شده‌اند که بنیان خانواده‌ها را از جنبه‌های گوناگون به هم بریزند و باعث بروز آسیب‌های اجتماعی زیادی در میان خانواده‌ها به خصوص زنان شوند. لذا، جهت شناسایی

به‌طور کلی آسیب‌های روانی شبکه‌های اجتماعی را می‌توان به چهار دسته تقسیم‌بندی کرد:

۱. کاهش احساسات
۲. متن‌گرایی
۳. انعطاف‌پذیری هویتی
۴. دریافت‌های جایگزین

شبکه‌های اجتماعی از سویی به‌عنوان یکی از مهمترین رسانه‌های اجتماعی که امکانات تعاملی قابل‌توجهی برای کاربران اینترنتی فراهم کرده و در افزایش مشارکت شهروندان در برخی فرآیندها مؤثر بوده‌اند، از سوی دیگر این شبکه‌ها با آسیب‌های گسترده‌ای در حوزه‌هایی هم چون حریم خصوصی، کپی‌رایت، اعتیاد مجازی، سوءاستفاده از کودکان، دزدی اطلاعات و هویت و مواردی این‌چنینی مواجه بوده‌اند. چالش حریم خصوصی، از مهم‌ترین مباحثی است که همواره درباره شبکه‌های اجتماعی مطرح بوده است. کاربران اینترنتی در این شبکه‌ها بخشی از اطلاعات شخصی خود را در اینترنت منتشر می‌کنند که می‌تواند خطراتی برای آن‌ها به همراه داشته باشد.

وبسایت‌های شبکه اجتماعی، حجم قابل‌توجهی از اطلاعات شخصی کاربران را در اختیار دارند و امکان سوءاستفاده شرکت‌های تجاری و دولت‌ها از این اطلاعات، همواره از دغدغه‌های اصلی مطرح شده درباره این شبکه‌هاست. این شبکه‌ها هم‌چنین عرصه ارتباطات سیاسی را نیز متحول کرده‌اند. فعالیت‌های کاربران در حوزه سیاسی در شبکه‌های اجتماعی، بر وقایع سیاسی در دنیای واقعی مؤثر بوده است. در حوزه ارتباطات بین‌الملل نیز شبکه‌های اجتماعی قابل‌توجه هستند و برخی کشورهای شرقی مانند چین و روسیه که دغدغه حفظ فرهنگ ملی برایشان اهمیت دارد، با تقویت شبکه‌های اجتماعی بومی تلاش کرده‌اند کاربرانشان را از شبکه‌های اجتماعی بین‌المللی که در مالکیت شرکت‌های آمریکایی هستند، دور کنند. شبکه‌های اجتماعی هم‌چنین بر عرصه اقتصاد نیز مؤثر بوده‌اند.

به نقل از وبسایت حوزه، شبکه‌های اجتماعی امکان اتصال انسان‌ها را در سراسر جهان به‌طور غیرقابل‌تصوری افزایش داده‌اند. با این همه برخی از متخصصان فناوری، جامعه‌شناسان و روان‌شناسان می‌گویند کاربران شبکه‌های اجتماعی نسبت به دیگرانی که در آن حضور ندارند یا بهره کم‌تری از آن می‌برند تنهاتر و خودشیفته‌تر شده‌اند، حتی بیماری‌های جسمی و روحی هم کاربران را تهدید می‌کند.

در گزارش مفصلی از کارگروه وزارت اطلاعات و ارتباطات چنین آمده که روند افزایش میزان استفاده از اینترنت در ایران

کریمی (۱۳۹۴) در تحقیق خود نشان داد که نام‌های تلگرام، اینستاگرام، وایبر، تانگو، واتس‌آپ، لاین و ... چندی است در لابه‌لای اخبار فناوری، حقوق و سیاست و سایر موضوعات سر بر آورده که گاهی به‌عنوان ابزارهای سودمند تبادل اطلاعات، گاهی نیز به‌عنوان ستون پنجم دشمن و جاسوس خطاب قرار گرفته‌اند.

باباآغایی، کریمی و سعادت شاملو (۱۳۹۶) چنین بیان شده که یکی از همین برنامه‌ها یا اپلیکیشن‌های ارتباطی موبایلی، تلگرام است که پس از ظهور و افول شبکه‌های اجتماعی موبایلی دیگر از جمله اپلیکیشن پرمخاطب وایبر، برسر زبان‌ها افتاد. در حال حاضر این برنامه ۵۰ میلیون کاربر دارد و به گفته مؤسسان آن، هر هفته یک میلیون کاربر جدید به تعداد کاربران این شبکه اجتماعی پیام‌رسان اضافه می‌شود. آن‌ها همچنین اظهار می‌دارند که روزی یک میلیارد پیام از طریق این اپلیکیشن ارسال می‌گردد. با روی کار آمدن کانال‌های تلگرام و اضافه شدن این آپشن برای کاربران، بحث‌های زیادی سر منافع و مضرات آن به راه افتاد.

استفاده و شیفتگی وصف شده شبکه‌های اجتماعی برای جامعه ایرانی که به لحاظ تاریخی، سیاسی، اجتماعی و نظام فرهنگی حاکم ویژگی‌های خاصی دارد، اثرات و پیامدهای ناشناخته‌ی گوناگون خواهد داشت. اثراتی که به لحاظ ویژگی خاص این فناوری‌ها، نبود شناخت دقیق ظرفیت‌های آن‌ها برای جامعه ایرانی و استفاده‌ی بی‌محایا و تقلیدی امروزه کمتر به چشم می‌آید و به تعبیر دوگان (۲۰۱۵)^۱، اثرات بلندمدتی در جامعه دارد که در عین حال که می‌تواند به رشد ارگانیک جامعه و نهادهای آن کمک کند و آن را به بلوغ و توسعه برساند، آن را مبتلا به توموری خواهد کرد که ذره‌ذره بافت فرهنگی و اجتماعی جامعه را به اضمحلال می‌کشاند.

معمدنزاد (۱۳۹۰) چنین بیان کرده که یکی از نهادهای مؤثر و غنی در هر نظام اجتماعی نهاد خانواده است. این نهاد در فرهنگ ایرانی - اسلامی اهمیت و نقش بسیار مهمی دارد. نهادی که بنیان جامعه اسلامی است. در نهاد خانواده خصایص فردی و روانی، مهارت‌های ارتباطی، ارتباط با جهان پیرامون، جامعه‌پذیری نخست، شیوه زیست جهان و سبک زندگی، مناسبات اجتماعی و ... شکل و پرورش می‌یابد. اهمیت این نهاد به حدی است که اعضای مکتب شیکاگو آن را نخستین و مهم‌ترین نهاد نظام اجتماعی می‌دانند.

امروزه با دیجیتالی شدن جامعه و گسترش بی‌رویه فناوری‌های نوین و رسانه‌های نوظهور، نهاد خانواده نیز در حال

این آسیب‌ها، نقش نهادهای فرهنگی همچون کتابخانه‌ها برای کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از این شبکه‌های اجتماعی می‌تواند تأثیرگذار باشد. به همین دلیل مسئله‌ای که باعث شد تا محقق بر آن شود پژوهش حاضر را انجام دهد این بود که نقش نهادهای فرهنگی و اجتماعی همچون کتابخانه‌های پزشکی که در خط مقدم مبارزه با از بین بردن و کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از استفاده از شبکه‌های اجتماعی هستند چه می‌تواند باشد؟

بزدخواستی، عدلی‌پور و کیخانی (۱۳۹۲) بیان می‌کند که امروزه تحولی گسترده در عرصه ارتباطات و اطلاع‌رسانی در حال وقوع است که چشم‌انداز کاملاً متفاوتی از مفهوم و عملکرد تأثیر رسانه در برابر پژوهشگران قرار داده است. این تحول که بسیاری آن را تحول انقلابی در عرصه ارتباطات و شروع پارادایمی جدید در زندگی جوامع امروزی می‌خوانند، ظهور و توسعه حیرت‌آور رسانه‌ها و تکنولوژی‌های نوین در جهان امروز است که در طول زمانی کوتاه در سراسر جهان گسترش یافته و مهم‌ترین شکل و آشکارترین محصول آن اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی است.

شاهنوشی و تاجی (۱۳۹۱) در تحقیق خود چنین بیان کردند که تحقیقات انجام شده از سوی شرکت آمریکایی «پیو» نشان داده که در ۴۵ درصد افراد جامعه، برای یافتن نیازهای زندگی خویش به اینترنت مراجعه می‌کنند. شبکه‌های اجتماعی به‌عنوان مخلوق اینترنت، مرزهای جغرافیایی را در نورددیده و گستره‌ای نامحدود را در بر می‌گیرند.

تحقیق قاضی‌زاده و همکاران (۱۳۹۷) نشان داد که گروه‌های مختلف شبکه‌های اجتماعی عملکردهای متفاوتی داشته که کتابداران می‌توانند با عضویت در آن‌ها، در پیشبرد اهداف و بهینه‌سازی خدمت‌رسانی بهره بیشتری ببرند.

قاضی‌زاده، اصناف و جهان‌شاهی (۱۳۹۵) در کتابی با عنوان شبکه‌های اجتماعی و تأملی بر نقش آن‌ها در کتابخانه‌ها بیان کرده‌اند که کتابداران به‌عنوان راهبران کاربران کتابخانه‌ها، برای راهنمایی بهتر و مفیدتر نیازمند به‌روزرسانی اطلاعات بوده که بسیاری از این اطلاعات در سایه عضویت در شبکه‌های اجتماعی تخصصی کسب می‌شوند.

در مهر و موم‌های اخیر با راه‌یابی شبکه‌های اجتماعی به حوزه تلفن‌های همراه، شاهد تولد اصطلاح «شبکه‌های اجتماعی موبایلی» بودیم. شبکه‌هایی که تا پیش از این، تنها از طریق کامپیوترهای رومیزی و شخصی، قابل دسترسی و استفاده بودند. اما اکنون فقط با لمس آی‌کونیک شبکه اجتماعی روی موبایل خود، می‌توان به اجتماعات فراوان مجازی ورود نمود.

فرصت استفاده از ظرفیت آن‌ها در معرفی فرهنگ اصیل خانواده‌ی ایرانی اسلامی و گسترش آن در بین کاربران و مهم‌ترین تهدید این شبکه‌های اجتماعی، تغییر سبک زندگی و ترویج جدایی خانواده به‌مثابه مهم‌ترین نهاد اجتماعی در فرهنگ اسلامی و ایرانی است.

طالب‌پور، منصوری ورستمی (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی تأثیر استفاده غیرمستعارف و بی‌رویه از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اجتماعی در میان جوانان شهر کرمانشاه پرداختند. نتایج نشان داد که ناهنجاری‌های اجتماعی، مدرگرایی، انحراف جنسی، تنش خانوادگی، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی، بحران هویت، دوستی آسیب‌پذیر و انزوای طلبی و تنهایی متأثر از شبکه‌های اجتماعی مجازی، در حد متوسط و بالاتر در بین پاسخگویان وجود دارد. همچنین نتایج آزمون فرضیات نشان داد که ارتباط معنی‌دار قوی بین استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی و ناهنجاری‌های اجتماعی وجود دارد.

آقاسی و فلاح (۱۳۹۵) در پژوهشی به دنبال تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی بودند. نتایج پژوهش نشان داد که استفاده از شبکه‌های اجتماعی باعث تغییر روابط خانوادگی می‌شود. این تغییر در بین مجردها، غیرشاغلان و کمتر تحصیل‌کرده‌ها بیشتر از متأهلان، شاغلان و تحصیل‌کرده‌ها بوده است. همچنین نتایج نشان داد هر چه استفاده از شبکه‌های اجتماعی بین کاربران بیشتر شود روابط عاطفی بین اعضای خانواده کمتر می‌شود.

خجیر و حسین نظر (۱۳۹۲) در پژوهش خود در مورد بررسی آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی بر نظام خانواده به این نتیجه رسیدند که شبکه‌های اجتماعی باعث القای شبهات در بین اعضای خانواده، انزوا و دور شدن آن‌ها از یکدیگر، اعتیاد مجازی و سوءرفتار و بدرفتاری در روابط با اعضای خانواده می‌شود.

علی‌پور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به این نتیجه رسید که به‌واسطه شبکه‌های اجتماعی مجازی افراد قابل‌توجهی در سراسر دنیا در تعامل با یکدیگر قرار گرفته‌اند و با فرهنگ و عقاید بیگانه روبرو شده‌اند و در خصوص از دست دادن هویت‌های ملی و دینی‌شان احساس خطر کرده‌اند.

کوثری و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیقی تأثیر روان‌شناختی و اجتماعی اینترنت را بر روی ۱۶۹ نفر (۷۳

تحول و پوست‌اندازی است. به تعبیری با توجه به واقعیت‌های پیرامون خود می‌توان پیش‌بینی کرد که با ورود فناوری‌های دیجیتالی به خانواده، شاهد دیجیتالی شدن خانواده و درنهایت خانواده‌ی دیجیتالی هستیم. این امر با توجه به حضور رو به رشد این رسانه‌ها در ایران در خصوص خانواده‌های ایرانی نیز صدق می‌کند، اما واقعیت مشهود این رسانه‌ها این است که بهره‌گیری از این ظرفیت نوظهور، ویژگی دوگانه کارکردی (نقش مثبت و منفی) دارد. این رسانه‌ها که نمود واقعی آن‌ها امروزه به صورت شبکه‌های اجتماعی (اینستاگرام، توئیتر، فیسبوک و ...) و نرم‌افزارهای پیام‌رسان تلفن همراه (تلگرام، ایمو، واتس‌آپ، تانگو و ...) در خانواده‌ها مشهود است، می‌تواند مزیت‌ها و قابلیت‌های مثبت یا اثرات و چالش‌های منفی داشته باشد که شناخت آن و کاهش آسیب‌های ناشی از این شبکه‌ها نیازمند بررسی و مطالعه‌ی علمی است. در همین راستا نقش ادارات و سازمان‌ها، بخصوص سازمان‌های علمی- فرهنگی که پرچمدار مبارزه با آسیب‌های اجتماعی و کاهش آن‌ها در جامعه هستند، دوجندان است. یکی از سازمان‌های فرهنگی مربوطه، کتابخانه‌های علوم پزشکی است که با فرهنگ‌سازی مطالعه و ترویج فرهنگ به‌طور کلی می‌تواند در کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از این شبکه‌ها در میان محققان، به خصوص زنان نقش مهم و پررنگی را بازی کند.

لذا، با توجه به آنچه که گفته شد کاهش آسیب‌های اجتماعی در سطح جامعه نیازمند عزم همگانی است بخصوص اگر این آسیب‌ها دامن‌گیر اکثر خانواده باشد، در این صورت بر همگان، لازم است که در از بین بردن آسیب‌های اجتماعی ناشی از شبکه‌های اجتماعی تلاش کنند. لذا، اهمیت و ضرورت این پژوهش از این مسئله نشأت گرفته می‌شود.

خجیر (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی آسیب‌شناسی استفاده از شبکه‌های اجتماعی و نرم‌افزارهای تلفن همراه در خانواده ایرانی پرداخت. نتایج تحقیق وی نشان داد که مهم‌ترین قوت این شبکه‌ها و نرم‌افزارهای تلفن همراه، قوی‌تر شدن پیوند بین اعضای خانواده‌ای که به لحاظ جغرافیایی از هم دور هستند و تقویت ارتباطات ارزان، دائمی و مناسب بین اعضای خانواده و مهم‌ترین ضعف طراحی ساختار شبکه‌ها بر اساس فرهنگ غربی و عدم تطابق آن با محیط ایرانی- اسلامی خانواده بود. مهم‌ترین

سنی، سوءاستفاده‌های جنسی و ... موجب شده بسیاری از باورهای تربیتی نادیده گرفته شود و الگوی تربیتی‌ای در خانواده شکل گیرد که خانواده در ایجاد آن کمترین سهم را دارد.

به همین دلیل مسئله‌ای که باعث شد تا محقق بر آن شود پژوهش حاضر را انجام دهد این بود که نقش نهادهای فرهنگی و اجتماعی همچون کتابخانه‌های پزشکی که در خط مقدم مبارزه با از بین بردن و کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از استفاده از شبکه‌های اجتماعی هستند، در میان کاربران و مراجعین به آن‌ها تا چه میزان از آسیب‌های وارده علی‌الخصوص زنان می‌کاهد؟ به بیان دیگر، استفاده از کتابخانه‌ها تا چه اندازه در کاهش تنش‌های خانوادگی - بحران هویت - مدگرایی - دوستی‌های آسیب‌پذیر و ارزش‌های دینی ناشی از شبکه‌های اجتماعی در میان زنان عضو کتابخانه مؤثر است؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر بروش توصیفی-تحلیلی و روش مطالعه میدانی-کتابخانه‌ای با ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد اعتیاد به یانگ انجام شد. جامعه آماری پژوهش کلیه زنان عضو کتابخانه‌های دانشگاه علوم پزشکی قم (کارآموزان، کارورزان، دانشجویان و دستیاران) در سال ۱۳۹۶ بودند که بر اساس آمار به دست آمده جامعه آماری شامل ۹۵۶۴ نفر بود که با توجه به جدول کرجسی مورگان تعداد ۳۶۹ نفر به عنوان نمونه پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند که از این میان ۳۲۵ پرسشنامه بازگشت داده شد. توزیع پرسشنامه به صورت تصادفی و شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای سیستماتیک می‌باشد. برای سنجش روایی، از روایی صوری استفاده شد و برای سنجش پایایی مقیاس‌ها از آلفای کرونباخ استفاده شد که ضریب به دست آمده برابر ۰/۷۹. تعیین شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از شاخص‌های آمار توصیفی، آمار استنباطی و از طریق نرم‌افزار SPSS-20 انجام شد.

یافته‌ها پژوهش

در جدول ۱ آمار، زنان عضو کتابخانه‌های علوم پزشکی شهر قم به تفکیک وضعیت تأهل و مدرک تحصیلی آن‌ها آورده شده است.

خانوار) ارزیابی کردند. نتایج نشان داد که افراد غالباً برای حفظ تماس با آن‌هایی که روابط از پیش موجود داشته‌اند، استفاده می‌کنند، اما در عین حال روابط تازه آنلاین نیز برقرار می‌کنند. نتایج همچنین نشان داد که استفاده بیشتر از اینترنت با کاهش ارتباط پاسخگو با اعضای خانواده در خانوار، کاهش اندازه دایره اجتماعی آنان و افزایش افسردگی و تنهایی آنان همراه بود.

آسیب‌های اجتماعی ناشی از شبکه‌های اجتماعی بر افراد

دیدگاه‌های متفاوتی در مورد نقش رسانه‌ها و فناوری جدید همچون شبکه‌های اجتماعی مجازی و نرم‌افزارهای تلفن همراه وجود دارد که یکی از آن‌ها رویکرد بدبینانه و با تأکید بر نقش و اثرات منفی این رسانه‌ها در جامعه و خانواده است. این رویکرد پیرو اندیشه‌های نیل پستمن^۱ (۱۹۹۸) -جامعه‌شناس آمریکایی- در نظریه «تکنوپولی» هستند. پستمن با طرح تکنوپولی به تسلیم فرهنگ به تکنولوژی معتقد است. از نظر وی فناوری‌های نوین باعث از بین رفتن سیستم‌های کنترل و دفاع قدرت فرهنگی در برابر هجوم بی‌رویه و بی‌امان داده‌ها است که به تسلیم فرهنگ و ساخت آن به وسیله فناوری منجر می‌شود.

و این و کتس^۲ (۲۰۰۵) در مقاله‌ای با عنوان «اغراق در باب فضای مجازی» با حمله به بحث گمنامی در فضای مجازی، تخریب روابط اجتماعی و انزوای اجتماعی واقعی در بین اعضای خانواده و کاهش تعاملات کاربر در فضای واقعی خانواده و تکنولوژی‌زدگی اعضای خانواده را عامل تخریب ارتباطات انسانی و تعاملات اجتماعی اعضای خانواده در درون و بیرون از آن می‌دانند. از نظر آن‌ها تعاملات در فضای مجازی باعث تعلق و سرسپردگی فرد به این فضا و غرق شدن در فردیت ناخواسته‌ی خود می‌شود. این امر باعث انزوای اجتماعی، جامعه‌ای آمیزه شده و کاهش تعاملات واقعی در جهان واقعی می‌شود. فضای مجازی عامل تخریب جامعه‌ای واقعی در ازای جامعه‌ای واهی مجازی است.

خجیر، حسین نظر(۱۳۹۲) در رابطه با رویکرد بدبینانه به شبکه‌های اجتماعی چنین می‌نویسد: دسترسی کودکان و نوجوانان به شبکه‌های اجتماعی و انتشار محتوای غیراخلاقی، تصاویر مستهجن، رعایت نشدن گروه‌های

1. Neil Postman
2. Wynn & Katz

جدول ۱. آمار پاسخ‌دهندگان به تفکیک وضعیت تأهل

و مدرک تحصیلی دانشگاه‌های علوم پزشکی قم

وضعیت تأهل		مدرک تحصیلی					
مجرد	متأهل	زیر دیپلم	دیپلم	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری
۱۶۹	۱۵۶	۱۰۴	۱۶۹	۳	۳۷	۱۰	۲
۰/۵۲	۰/۴۸	۰/۳۲	۰/۵۲	۰/۰۹	۱۱/۵	۳	۰/۰۶

نتایج جدول ۱ نشان می‌دهد که زنان مجرد ۵۲ درصد و زنان متأهل ۴۸ درصد نمونه پژوهش را تشکیل دادند. همچنین بیشتر زنان عضو کتابخانه‌های علوم پزشکی قم به ترتیب دارای مدرک تحصیلی دیپلم (۰/۵۲ درصد)، زیر دیپلم (۰/۳۲ درصد)، کارشناسی (۱۱/۵ درصد)، کارشناسی ارشد (۰/۳ درصد)، کاردانی (۰/۰۹ درصد) و مدرک دکتری (۰/۰۶ درصد) بودند.

جدول ۲. میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی در طول شبانه‌روز

در میان زنان عضو کتابخانه‌های علوم پزشکی قم

بیشتر از ۱۰ ساعت	بین ۸ تا ۱۰ ساعت	بین ۶ تا ۸ ساعت	بین ۴ تا ۶ ساعت	بین ۲ تا ۴ ساعت	بین ۱ تا ۲ ساعت	میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی
۰	۰	۰	۲۰	۶۵	۱۵۶	۱۰۴ درصد

جدول ۲، نشان می‌دهد که بیشتر زنان میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی را بین ۱ تا ۲ ساعت در شبانه‌روز اعلام کرده بودند (۴۸ درصد). این در حالی بود که ۳۲ درصد آنان بین ۲ تا ۴ ساعت در شبانه‌روز و ۲۰ درصد آن‌ها بین ۴ تا ۶ ساعت در روز از شبکه‌های اجتماعی استفاده می‌کردند. هیچ نمونه پژوهشی بالاتر از ۶ ساعت در طول شبانه‌روز از شبکه‌های اجتماعی استفاده نمی‌کرد.

جدول ۳. میانگین و انحراف معیار نقش کتابخانه‌های علوم پزشکی قم در کاهش

آسیب‌های اجتماعی ناشی از تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی

آماره	تنش خانوادگی	بحران هویت	مُدگرایی	دوستی‌های آسیب‌پذیر	کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی
میانگین	۱۷/۵۲	۲۳/۸۸	۵/۹۲	۹/۸۸	۱۹/۹۲
انحراف معیار	۳/۲۰	۴/۷۵	۱/۸۷	۲/۲۵	۴/۸۰

در جدول ۳، میانگین و انحراف معیار نقش کتابخانه‌های پزشکی در کاهش متغیرهای آسیب‌های اجتماعی ناشی از استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی آورده شده است. انحراف معیار پایین نقش کتابخانه‌های علوم پزشکی قم در متغیرهای مُدگرایی (۱/۸۷)، دوستی‌های آسیب‌پذیر (۲/۲۵) و تنش خانوادگی (۳/۲۰) نسبت به دو متغیر باقیمانده دیگر نشان از آن دارد که نظرات پاسخ‌دهندگان در این سه متغیر بسیار شبیه هم بوده و پراکندگی نظرات کمی میان آن‌ها وجود دارد، در حالی که انحراف معیار بالای بحران هویت (۴/۷۵) و متغیر کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی (۴/۸۰) حاکی از پراکندگی نظرات پاسخگویان در این مورد دارد.

جدول ۴. آزمون رگرسیون در رابطه با نقش کتابخانه‌های علوم پزشکی قم در کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی

متغیرها	ضریب همبستگی پیرسون	آماره t	سطح معنی‌داری Sig
تنش خانوادگی	-.۲۹۷	۴۴/۷۶	۰/۰۰۰
بحران هویت	-.۲۴۸	۴۲/۵۱	۰/۰۰۰
مُدگرایی	-.۳۴۶	۳۰/۸۹	۰/۰۰۰
دوستی‌های آسیب‌پذیر	-.۰۴۲	۳۳/۱۵	۰/۲۲۴
کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی	-.۰۷۲	۳۱/۸۹	۰/۱۰۲

کتابخانه‌های علوم پزشکی قم در این عرصه، منجر به کاهش آسیب‌های اجتماعی به ترتیب مُدگرایی، بحران هویت، تنش خانوادگی، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی و دوستی‌های آسیب‌پذیر می‌شود. این نقش کتابخانه‌های پزشکی بر کاهش متغیرها در سه متغیر تنش خانوادگی، بحران هویت و مُدگرایی با $Sig=0/000$ معنی‌دار بود.

جدول ۴ نشان می‌دهد که ضریب همبستگی منفی بین متغیر مستقل کتابخانه‌های پزشکی بر متغیرهای وابسته‌ی آسیب‌های اجتماعی ناشی از شبکه‌های اجتماعی، همچون تنش خانوادگی (-۰/۲۹۷)، بحران هویت (-۰/۲۴۸)، مُدگرایی (-۰/۳۴۶)، دوستی‌های آسیب‌پذیر (-۰/۰۴۲) و کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی (-۰/۰۷۲) وجود دارد که این همبستگی منفی نشان از آن دارد که افزایش نقش

جدول ۵. نقش کتابخانه‌های علوم پزشکی قم در تهیه منابع برای رفع نیازهای اطلاعاتی افراد جهت پیشگیری از استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی به‌جای کتاب

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد	فرآوانی درصد
۱۳	۴	۰	۷۸	۲۸
۰	۰	۲۴	۱۴۳	۹۱
۰	۰	۴۴	۴۴	۹۱

های اجتماعی استفاده کرده‌اند. این در حالی بود که نزدیک به یک‌سوم آن‌ها بین ۲ تا ۴ ساعت از شبکه‌های اجتماعی استفاده کرده بودند.

یافته‌های پژوهش نشان داد که نظرات پاسخ‌دهندگان درباره نقش کتابخانه‌ها در کاهش آسیب‌های اجتماعی ناشی از تلفن همراه مثل «مُدگرایی»، «دوستی‌های آسیب‌پذیر» و «تنش خانوادگی» بسیار نزدیک به هم بوده و پراکندگی نظر درباره این متغیرها کم است، این در حالی بود که نظرات آن‌ها درباره نقش کتابخانه‌ها در رابطه با متغیرهای «بحران هویت» و «کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی» تفاوت زیادی داشته و پراکندگی نظرات در این دو متغیر زیاد است. این نتایج با نتایج پژوهش (خجیر، ۱۳۹۶)، (آقاسی و فلاح، ۱۳۹۵)، (خجیر و حسین نظر، ۱۳۹۲)، (تیلر، ۲۰۱۲) هم‌راستا بود.

همچنین یافته‌ها نشان داد که افزایش نقش کتابخانه‌های پزشکی، منجر به کاهش همه آسیب‌های اجتماعی ناشی از شبکه‌های اجتماعی، به ترتیب در مُدگرایی، بحران هویت، تنش خانوادگی، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی-اجتماعی و دوستی‌های آسیب‌پذیر می‌شود، به‌طوری که نقش کتابخانه‌ها

نتایج جدول ۵، نشان می‌دهد که از نظر پاسخ‌دهندگان ۷۲ درصد (جمع مقادیر ستون «زیاد» و «خیلی زیاد») زنان به میزان «زیادی» بر این باورند که کتابخانه‌های علوم پزشکی با تهیه منابع می‌توانند نسبت به رفع نیازهای اطلاعاتی افراد اقدام کرده و باعث پیشگیری از استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی به‌جای کتاب در میان آن‌ها باشد. همچنین فقط ۴ درصد آن‌ها نقش کتابخانه‌ها را در این امر «کم» دانسته‌اند. ۲۴ درصد زنان نیز نقش کتابخانه‌ها را در پیشگیری از استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی با تهیه منابع به‌طور «متوسط» ارزیابی کرده‌اند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس یافته‌های پژوهش می‌توان نتیجه گرفت بیشتر نمونه پژوهش (نزدیک به نیمی از آنان) بین ۱ تا ۲ ساعت از شبکه‌های اجتماعی در طول شبانه‌روز استفاده می‌کردند. این امر نشان‌دهنده آن است که زنان عضو کتابخانه‌های علوم پزشکی قم به دلایل مختلفی از جمله کارهای خانه‌داری، تحصیل، خریدهای روزانه، تربیت فرزندان و ... به میزان کمی از شبکه-

قم و عدم تعمیم نتایج به کاربران مرد کتابخانه‌های علوم پزشکی قم به دلیل حجم بالا بود.

پیشنهادها

در این راستا پیشنهادها کاربردی در این بخش ارائه می‌شود. کتابخانه‌ها بایستی با ایجاد محیط جذاب برای کاربران و تأمین نیازهای اطلاعاتی کاربران مانند کتاب، بانک‌های اطلاعاتی و ... اقدام به جذب کاربران نموده و به کاهش آسیب‌های اجتماعی در سطوح مختلف جامعه کمک نمایند. این اقدام نیاز به تخصیص بودجه سالانه برای تأمین منابع اطلاعاتی و همچنین به‌کارگیری نیروی انسانی ماهر در راستای راهنمایی کاربران است. ممنوعیت استفاده از تلفن همراه در محیط کتابخانه از راه‌های عملی و عینی است. از راهکارها و سیاست‌گذاری‌های کلان می‌توان ارزیابی مدل بومی شبکه‌های اجتماعی، تولید و ساخت شبکه‌های مطابق با فرهنگ‌های بومی، طراحی و پیاده‌سازی سامانه‌های هوشمند نظارت و پویب شبکه‌های اجتماعی و نهایتاً به‌کارگیری گروه‌های فنی برای هدایت کاربران و محتوا را نام برد.

تشکر و قدردانی

در اینجا لازم است کمال تشکر را از تمام کسانی داشته باشیم که در انجام این تحقیق، ما را یاری رسانیده‌اند.

بر کاهش این متغیرها در سه متغیر تنش خانوادگی، بحران هویت و مدگرایی، معنی‌دار بود. این نتایج با نتایج تحقیق طالب‌پور، منصوری و رستمی (۱۳۹۶) هم‌راستا بود.

پژوهش حاضر به بررسی نقش کتابخانه در کاهش آسیب‌های اجتماعی زنان ناشی از تأثیرات شبکه‌های اجتماعی (مطالعه موردی کاربران زن عضو کتابخانه علوم پزشکی قم) پرداخته است. نتایج حاصله حاکی از آن است که اکثر پاسخگویان این مطالعه اعتقاد داشتند که کتابخانه و گذراندن زمان و وقت در آن، از آسیب‌های اجتماعی مانند بحران هویت، مدگرایی، کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی و اخلاقی، تنش‌های خانوادگی و دوستی‌های آسیب‌پذیر ناشی از استفاده بیش‌ازحد از شبکه‌های اجتماعی می‌کاهد. پاسخ‌دهندگان بر این باور بودند که افرادی که به مطالعه و کتاب‌خوانی رو آورده‌اند و زمان بیشتری را در کتابخانه سپری می‌کنند دیگر زمان استفاده و پرسه زدن در شبکه‌های اجتماعی را کمتر داشته و به میزان قابل‌ملاحظه‌ای از این آسیبها مصون می‌مانند. از آنجای یک کاربر کتابخانه‌ها بیشتر از افسار محققین و جامعه دانشجویان بوده که برای انجام تحقیقات و پروژه‌هایشان به کتابخانه مراجعه داشتند، تأثیرات کتاب‌خوانی در کاهش آسیب‌های اجتماعی را به‌وضوح شاهد بودند. این تحقیق در میان زنان کاربر کتابخانه انجام شده که شاید در میان مردان کاربر نتیجه دیگری داشته باشد.

محدودیت‌های عمده این پژوهش عبارت‌اند از: محدود بودن جامعه آماری به کاربران زن کتابخانه‌های علوم پزشکی

منابع

- اتحادیه بین‌المللی مخابرات (۲۰۱۵). *روند توسعه فناوری اطلاعات در یک نگاه*، ترجمه علی حکیم جواد، تهران، سازمان فناوری اطلاعات.
- آقاسی، محمد و فلاح، فاطمه (۱۳۹۵). نگرش دانشجویان به تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر روابط خانوادگی. *مجموعه مقالات تلفن همراه هوشمند و سبک زندگی*، تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات.
- باباآغایی، سیروان؛ کریمی، پیمان و سعادت شاملو، زهرا (۱۳۹۶). سنجش نگرش معلمان نسبت به مطالعه غیردرسی دانش آموزان: حوزه مورد مطالعه شهر سردشت. *دومین همایش ملی خواندن، سنجش، دانشگاه کردستان*.
- باباآغایی، سیروان و کریمی، پیمان (۱۳۹۴). کانال تلگرام؛ ابزاری برای ارائه خدمات اطلاعاتی پهنه به کاربران کتابخانه‌های عمومی و جذب مخاطبین. *همایش ملی کتابخانه‌های عمومی: عوامل و موانع جذب و توسعه مخاطب*. اهواز، دانشگاه اهواز.
- حامدی نسب، صادق و حامدی نسب، حسین (۱۳۹۳). آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی و راه کارهای پیشگیری از آن، *همایش ملی مهندسی رایانه و مدیریت فناوری اطلاعات، تهران، شرکت علم و صنعت طلوع فرزین*.
- خجیر، یوسف و حسین نظر، فائزه (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی خانواده ایرانی در عرصه شبکه‌های اجتماعی مجازی، *همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی، تهران، جهاد دانشگاهی، پژوهشکده فناوری اطلاعات*.
- خجیر، یوسف و حسین نظر، فائزه (۱۳۹۲). آسیب‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی بر نظام خانواده «مجموعه مقالات همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی، تهران: پژوهشکده فناوری اطلاعات جهاد دانشگاهی».

خجیر، یوسف (۱۳۹۳). شبکه‌های اجتماعی ایرانی و خانواده ایرانی «مجموعه مقالات ششمین کنگره خانواده‌پژوهی، پژوهشگاه خانواده دانشگاه شهید بهشتی».

شاهنوشی، مجتبی و ناجی، محمدرضا (۱۳۹۱) تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر سبک زندگی جوانان در شهرکرد. فصلنامه مطالعات ملی (۵۱)، ۹۱-۱۲۲.

طالب‌پور، اکبر؛ منصور، فردین و رستمی، تورج (۱۳۹۶). تأثیر استفاده غیرمعارف و بی‌رویه از شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گرایش جوانان به ناهنجاری‌های اجتماعی. *مجله بررسی مسائل اجتماعی ایران*، ۸(۲)، ۱۰۳-۱۲۶.

علی‌پور، صمد؛ قاسمی، وحید و میرمحمدتبار، احمد (۱۳۹۳). تأثیر شبکه اجتماعی فیس‌بوک بر هویت فرهنگی جوانان شهر اصفهان. *مجله تحقیقات فرهنگی ایران*، ۷(۱)، ۱-۲۸.

قاضی‌زاده حمید، جهانشاهی، زلیخا (۱۳۹۷). بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی توسط کاربران کتابخانه‌های عمومی مطالعه موردی: کتابخانه‌های عمومی شهرستان تنکابن. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*، ۲۴(۱)، ۱۴۹-۱۶۷.

قاضی‌زاده، حمید؛ اصنافی، امیررضا و جهانشاهی، زلیخا (۱۳۹۵). شبکه‌های اجتماعی: تأملی بر نقش آن‌ها در کتابخانه‌ها. تهران: انتشارات چاپار.

کارگروه پژوهشی سازمان فناوری اطلاعات (۱۳۹۴). *گزارش فلوا در ایران ۱۳۹*، تهران، سازمان فناوری اطلاعات.

کریمی، پیمان (۱۳۹۴). بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی موبایلی وایبر، تانگو، لاین، واتس‌آپ و اینستاگرام بر میزان مطالعه: بررسی موردی شهر سردشت. *اولین همایش ملی خواندن، سنج، دانشگاه کردستان*.

کوثری، مسعود (۱۳۸۷). اینترنت و آسیب‌های اجتماعی. تهران: نشر سلمان، چاپ اول.

مرتضوی، محمدرضا؛ مرادی، منصوره و جادری، هادی (۱۳۹۲). کارکرد اجتماعی اینترنت و امنیت روانی خانواده، همایش تخصصی بررسی ابعاد شبکه‌های اجتماعی، تهران، جهاد دانشگاهی، پژوهشکده فناوری اطلاعات.

معتمدنژاد، کاظم (۱۳۹۰). *جامعه اطلاعاتی: اندیشه‌های بنیادی، دیدگاه‌های انتقادی و چشم‌اندازهای جهانی*، تهران: مرکز پژوهش‌های ارتباطات.

یزدخواستی، بهجت؛ عدلی‌پور، صمد و کیخانی، الهام (۱۳۹۲). حوزه عمومی و گفتگو در فضای مجازی شبکه‌های اجتماعی (بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی بر گفتگوی میان فرهنگ‌ها). *مطالعات فرهنگ ارتباطات*، ۱۴(۲۱)، ۸۱-۱۰۱.

Duggan, M. (2016). Mobile messaging and social media 2015. Pew Research Center.

Postman, N. (1998). *Technopoly*. Translated by Sadeh Tabayabaie. Tehran: etelaat. 2 ed : 121-130.

support.day.ir

Wynn J, Katz S. (2005). *About exaggeration in cyberspace*. *Academy of Management Review*.

2005: 24.